

Eindelijk alles over *nee*?

Taalkundigen die bezig zijn met de herziening van de *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, bogen zich ook over het hoofdstuk waarin het woordje *nee* behandeld werd. En die informatie was niet compleet, *nee*.

TON VAN DER WOUDE
UNIVERSITEIT LEIDEN; MEERTENS INSTITUUT

Nee is een woord dat veel gebruikt wordt – weliswaar niet zo vaak als het tegengestelde woordje *ja*, dat op nummer één staat in de spreektaal, maar *nee* komt wel voor in de spreektaal-top-honderd. Je zou dan ook verwachten dat er veel aandacht besteed wordt aan zo'n woordje dat om de haverklap in dialogen klinkt, maar dat valt nog best tegen, in ieder geval als je kijkt in de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS), de grote standaardgrammatica van het Nederlands.

Dat ontdekten we met het team taalkundigen en computerlinguïsten dat momenteel aan een nieuwe editie van de ANS werkt. De vorige editie, van twintig jaar geleden, beschrijft weliswaar vooral de geschreven taal, terwijl *nee* dus vooral voorkomt in het gesproken Nederlands, maar toch. Er mag wel iets meer aan *nee* gedaan worden in het naslagwerk dat we nu aan het samenstellen zijn.

JA/NEE-VRAAG

De oude editie van de ANS noemt als gebruiksmogelijkheid van *nee* alleen de afwijzende reactie op een ja/nee-vraag. Dus als mijn gesprekspartner vraagt: 'Is de maan groter dan de aarde?', dan kan ik met goed fatsoen en naar waarheid antwoorden: 'Nee.' Maar ook een bevel of een verzoek kan worden afgewezen met *nee*:

- Geef je over!
- Nee (ik geef me niet over)!

Daarnaast kan *nee* gebruikt worden als bevestigend antwoord op een negatieve vraag:

- Heb je geen pijn?
- Nee (ik heb inderdaad geen pijn).

Volgens sommigen is *ja* hier trouwens ook mogelijk. En om het nog wat ingewikkelder te maken, kunnen we *nee* ook nog gebruiken als instemmend signaal op een negatieve uitspraak, getuige het volgende dialogeje:

- Ik voelde geen pijn.
- ... Nee ...
- Dus ik dacht: ik kan nog wel een stukje doorlopen.

En verder is er het *nee*

- als zelfcorrectie: 'Er is daar die dag wel twintig, nee, dertig millimeter regen gevallen.'
- als benadrukking van iets wat je ontkent: 'Ik kan me dat strand niet meer zo goed herinneren, nee.'

Demonstratie, Amsterdam, 2004.

Foto: Maarten Hartman / Hollandse Hoogte

BOT EN ONDUIDELIJK

Maar goed, toch nog even over die ja/nee-vraag, die de ANS van twintig jaar terug dan wél omschreef. Zelfs daarover is nog wel wat meer te zeggen. *Nee* is bijvoorbeeld niet altijd geschikt als antwoord op een ja/nee-vraag. Als mij gevraagd wordt: 'Heb je melk gehaald bij de Dirk?', is het antwoord 'Nee' niet alleen tamelijk bot, het is ook onduidelijk. Want heb ik wel melk gehaald, maar niet bij de Dirk? Of ben ik wel naar de Dirk geweest, maar heb ik geen melk meegenomen? Of nog wat anders? *Nee* wordt dan ook meestal aangetroffen in gezelschap:

- Nee, want de melk was op.
(*nee* verwijst naar het lijdend voorwerp *melk*)
- Nee, maar Hans wel.
(*nee* verwijst naar het onderwerp *je*)
- Nee, bij de Albert Heijn.
(*nee* verwijst naar de plaatsbepaling *bij de Dirk*)
- Nee, flessen weggebracht.
(*nee* verwijst naar de handeling 'melk halen')
- Nee, sorry.
(verwijst naar de verwachting die de vragensteller kennelijk had)

Ook opvallend: *nee* heeft samen met enkele andere woorden vaste woordgroepen gevormd, met een eigen betekenis: *Hè nee*, *Nee hè*, *Nee toch?*, *Nee maar!*, *Ach nee*, *Neeneenee*, *Ja of nee?*, *Och nee*.

Tot slot: in geschreven taal vinden we ook wel de variant *neen*. In Nederland is dat erg ouderwets, maar in België is *neen* veel minder ongebruikelijk – in ieder geval op papier, maar er zijn ook Vlamingen die die laatste *n* uitspreken.

En is hiermee alles over *nee(n)* gezegd? Die ja/nee-vraag is vast te beantwoorden door de taalkundigen van de toekomst, die dan wéér de naslagwerken grondig zullen herzien.